

УДК 336.01

Гришов В.В.

*викладач кафедри інформаційних систем і технологій
Одеського державного аграрного університету***АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ****ANALYTICAL ASSESSMENT OF FINANCIAL RESOURCES
AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR****АНОТАЦІЯ**

В статті проведено всебічну аналітичну оцінку фінансових ресурсів підприємств агропродовольчої сфери в сучасних умовах розвитку галузі. Запропоновано шляхи удосконалення сучасної фінансової парадигми, що визначає фінансові потоки як зміну фінансових ресурсів, спричинену їх цілеспрямованим рухом з урахуванням зміни етапів операційного процесу, яка покликана повністю забезпечити фінансування реалізації діяльності та оптимізувати джерела надходження фінансових ресурсів, базуючись на комплексній аналітичній оцінці.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансові потоки, підприємства агропродовольчої сфери.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен всестороннюю аналитическую оценку финансовых ресурсов предприятий агропродовольственной сферы в современных условиях развития отрасли. Предложены пути совершенствования современной финансовой парадигмы, определяет финансовые потоки как изменение финансовых ресурсов, вызванную их целенаправленным движением с учетом изменения этапов операционного процесса, которая призвана полностью обеспечить финансирование реализации деятельности и оптимизировать источники поступления финансовых ресурсов, основываясь на комплексной аналитической оценке.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, финансовые потоки, предприятия агропродовольственной сферы.

ANNOTATION

Article considers wide-directional analytical estimating of financial resources in enterprises of agrarian and food industry in the modern conditions of development in this field. It's offered the ways for improvement of modern financial paradigm defines the financial streams as changing of financial resources which is caused with their direct movement considering the changing in stages of operational process basing on the complex analytic estimation which is aimed to full providing of activity and to optimization the origins of getting financial resources.

Keywords: financial resources, financial streams, enterprises of agrarian and food industry.

Постановка проблеми. Узагальнюючи фундаментальні положення ресурсної теорії, необхідно дослідити сучасну структуру ресурсів підприємств агропродовольчої сфери, особливості взаємодії їх окремих елементів, а також обґрунтувати необхідність їх трансформації у процесі створення вартості аграрного бізнесу. Ресурсна концепція формування фінансового потенціалу та управління ресурсами з часом отримує все більше інтерпретацій під дією досліджень зарубіжних наукових шкіл, що змінює цільову функцію та результативні показники діяльності підприємств агропродовольчої сфери. З 90-х років спостерігається злам куту зору науковців

щодо пріоритетності різних видів ресурсів в контексті стратегічного управління, все більшого значення набуває потоковий підхід до управління фінансовим забезпеченням підприємств агропродовольчої сфери.

Аналіз останніх досліджень. Найбільш теоретично та методологічно обґрунтованим та фундаментальними є розуміння потокового підходу до управління фінансовими ресурсами з урахуванням їх вартісного впливу на результат діяльності таких відомих вчених – аграрників: Маліка М.Й., Саблука П.Т., Красноручького О.О., Гулея А.І., Булюка В.В., Войта С.М., Гришової І.Ю., Гнатъевой Т.М., Лупенко Ю.О., Лагодієнко В.В., Кужеля В.В., Сафонова В.В., Крюкової І.О., Іртищевой І.О., Шабатури Т.С., Стоянової-Коваль С.С., Ткач В.О., Шкарлетта С.М., Хоми І.Б., Царенко О.В., Язлюка Б.О. [1-14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, в сучасних умовах виникає необхідність удосконалення сучасної фінансової парадигми, що визначає фінансові потоки як зміну фінансових ресурсів, спричинену їх цілеспрямованим рухом з урахуванням зміни етапів операційного процесу, яка покликана повністю забезпечити фінансування реалізації діяльності та оптимізувати джерела надходження фінансових ресурсів, базуючись на комплексній аналітичній оцінці.

Мета. Ставимо на меті в своєму дослідженні провести всебічну аналітичну оцінку фінансових ресурсів підприємств агропродовольчої сфери в сучасних умовах розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. Класичне визначення фінансових потоків поєднує зміну обсягів, форм та способів руху фінансових ресурсів із фазами операційного процесу, адже на кожному етапі їх реалізації, відбувається об'єктивна зміна обсягів та джерел фінансових ресурсів, тобто враховується фактор їх часової належності. При цьому фінансові ресурси мають здатність змінювати не тільки свої обсяги, а й вартість у різні проміжки часу.

Таким чином, тлумачення поняття повністю враховує властиві ознаки фінансових потоків: рух, розмірність, ліквідність та фактор часу в поєднанні з змінами етапів та обсягів операцій-

ного та інноваційного процесів. На скільки обґрунтованою є практика застосування категорії фінансових потоків та її методичного забезпечення на переробних підприємствах молочної галузі визначають тенденції вартісних та структурних змін у складі фінансових ресурсів.

Оцінку ефективності формування та розміщення фінансових потоків здійснюють статичним та динамічним методами. Статичний метод є більш опрацьованим і дає можливість оцінити саме результат використання економічних ресурсів діяльності підприємства за конкретними даними фінансової звітності, тобто матеріальну та нематеріальну складову вартості, яка отримала своє втілення в активах підприємства та прибутку, що вони генерують.

Динамічний метод вартісної концепції є з одного боку прогнозним, що показує ймовірність отримання майбутніх доходів та слугує в першу чергу інструментом процесу інвестування та зміни цінності для власників тобто характеризує потенційну вартість з урахуванням фактору часу, інфляції, ліквідності та ризику. А з іншого, є реалізацією латентної (прихованої) складової вартості.

Так, рух фінансових ресурсів та їх зміну можна прослідкувати поетапно, а ефективність руху фінансових потоків на кожній стадії трансформації фінансових ресурсів можна оцінити за допомогою аналізу структури джерел їх формування та розміщення в активах підприємств агропродовольчої сфери. Структура джерел формування фінансових потоків характеризує співвідношення рівня доходності та ризику, середньозважену вартість фінансових потоків, яку визначають елементи внутрішніх джерел (власних фінансових ресурсів) та зовнішніх (залучених короткострокових та довгострокових фінансових ресурсів) (табл. 1)

Оцінку джерел формування фінансових ресурсів проведено за даними Державної служ-

би статистики України за 359 підприємствами агропродовольчої сфери у розрізі власних, позикових довгострокових та короткострокових джерел. На протязі аналізованого періоду збільшується частка залучених джерел формування фінансових потоків з 65,37% до 90,04%, що впливає на показники ефективності руху та синхронізації джерел формування. Істотне зниження власних джерел формування фінансових потоків свідчить про погіршення фінансового становища молокопереробних підприємств та дисбаланс формування та використання фінансових потоків, що потребує подальших глибинних досліджень.

Власні джерела характеризуються високою долею непокритих збитків, яка в 2013 році сягнула 91,31% в структурі власних джерел та низькою долею страхових резервів - 4,93% в структурі власних джерел, що не покривають потреби у фінансових ресурсах підприємств. В 2013 році найбільшого значення за аналізований період досягла частка неоплаченого капіталу - 20,78% в структурі власних джерел, а доля статутного та додаткового капіталу на рівні 117,42% та 89,74% свідчать про санаційні та реорганізаційні механізми антикризового управління. Отже, діяльність підприємств агропродовольчої сфери за 2008-2013 рр. характеризується кризовим станом, нестачею власних фінансових ресурсів, збитками, відсутністю власних джерел формування фінансових потоків, що посилено дією світової фінансової кризи, сучасною геополітичним станом в країні та станом функціонування пріоритетних напрямів агропродовольчої сфери. Якісний аналіз показав, що на 1 грн. власних засобів формування фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери України припадає 7,862 грн. залучених фінансових ресурсів.[2] Прогнозний аналіз джерел формування фінансових потоків

Таблиця 1

Структура джерел формування фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери, %

Види джерел фінансових потоків	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Власні джерела	34,63	42,94	34,66	13,66	9,96	12,00
Залучені джерела	65,37	57,06	65,34	86,34	90,04	88,00
Всього джерел	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту - [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

Таблиця 2

Структура власних джерел формування фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери, %

Види джерел фінансових потоків	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Статутний капітал	103,00	42,88	24,71	68,95	117,42	118,0
Додатковий капітал	41,38	22,51	17,22	45,77	89,74	45,0
Резервний капітал	4,49	6,16	1,66	4,23	4,93	4,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-43,55	30,92	58,71	-14,83	-91,31	-86,0
Неоплачений капітал	5,32	2,47	2,30	4,12	20,78	21,0
Всього власних джерел	100,0	100,0	100,00	100,0	100,00	100,0

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

підприємств агропродовольчої сфери в короткостроковій перспективі свідчить про негативну тенденцію власних джерел формування та збільшення в структурі питомої ваги залучених джерел, що свідчить про недостатність власних фінансових ресурсів та низький рівень фінансової стійкості, підвищення ризиків розміщення фінансових потоків в активах підприємств агропродовольчої сфери/

Використання виключно ринкового механізму і послаблення державного регулювання аграрної сфери стали вирішальним фактором стійкої тенденції підвищення долі залучених джерел формування фінансових потоків, накопичення крупних обсягів зобов'язань та зниження їх ефективності. Виробниче використання залученого капіталу практично всіма підприємствами агропродовольчої сфери є збитковим та має вимушений характер. Залучені джерела формування фінансових потоків представлені довгостроковими та короткостроковими зобов'язаннями. Одним з основних джерел фінансового забезпечення є банківський кредит, що при поєднанні ринкового механізму та ефективної державної фінансово-кредитної політики має пріоритетне значення, але не в сучасних українських реаліях. Напевне, що банківський сектор, який покликано надавати фінансову підтримку агропромислому комплексу, не виконує покладені на нього державою функції.

З одного боку це пов'язане з особливостями кругообороту вартості в аграрному бізнесі через сезонність виробництва, з іншого спостерігається процес зниження з року в рік частки короткострокових кредитів банку, з 25,26% в 2009р. до 1,13% в 2013 році, їх пролонгування та переведення в довгострокові зобов'язання, які на протязі аналізованого періоду зростають з 3,0% в 2009р до 31,19% в 2013 р., що потре-

бує оцінки якості та своєчасності розрахунків за позиченими джерелами фінансових ресурсів. Висока частка кредиторської заборгованості 39,74% залучених фінансових ресурсів в 2013р. та інших поточних зобов'язань -26,64% всіх залучених джерел формування фінансових потоків. Зроблені висновки доповнюють розрахунки структури короткострокових позикових джерел формування фінансових потоків, серед яких найбільшу питому вагу також займає кредиторська заборгованість – 57,76% короткострокових залучених джерел в 2013р. та інші поточні зобов'язання – 38,68% відповідно. Звужене виробництво, що характерне в сучасних умовах господарювання, не відповідає сучасним вимогам інноваційного етапу розвитку галузі, підпорядкованого технологічному та матеріальному відновленню.

З точки зору формування ринкової вартості переробних підприємств агропродовольчої сфери, що втілюють фінансові потоки, аналіз свідчить про критичний рівень ризиків формування фінансових потоків та фінансової стійкості через значне перевищення залучених джерел формування фінансових потоків, що супроводжується втратою та перерозподілом власних джерел, неможливістю підвищити рентабельність власного капіталу за рахунок залучених джерел, втратою потенціалу фінансового розвитку за нестачі страхових резервів та можливої втрати репутації через неможливість розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

До системи показників, що віддзеркалюють ефективність формування та руху фінансових потоків на підприємствах агропродовольчої сфери, віднесено: коефіцієнт обороту фінансових потоків та період їх обороту, які характеризують наскільки швидко рухаються фінансові ресурси та окремі елементи джерел формування фінансових потоків в процесі кругообігу їх вар-

Таблиця 3

Оцінка ефективності руху фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Коефіцієнт обороту фінансових потоків	1,48	1,18	1,27	1,21	1,04
Коефіцієнт обороту власних джерел	7,38	4,70	6,87	11,31	6,93
Коефіцієнт обороту залучених джерел	1,85	1,57	1,56	1,36	1,22
Коефіцієнт обороту позичених джерел на умовах банківського кредиту	6,62	6,33	5,50	4,92	5,39
Коефіцієнт обороту позичених джерел	7,82	6,20	6,44	4,86	4,39
Період обороту фінансових потоків, днів	243,62	305,41	283,7	297,06	347,79
Період обороту власних джерел, днів	48,80	76,54	52,42	31,84	51,92
Період обороту залучених джерел, днів	194,82	228,87	231,28	265,22	295,87
Період обороту довгострокових позичених джерел на умовах банківського кредиту, дн	54,40	56,83	65,48	73,18	66,84
Період обороту короткострокових позичених джерел на умовах банківського кредиту, днів	156,72	176,20	173,08	197,30	235,72
Період обороту позичених джерел, днів	46,06	58,07	55,86	74,08	81,99
Коефіцієнт рентабельності формування фінансових потоків, %	-0,12	3,51	-0,33	-8,40	-0,58
Коефіцієнт рентабельності власних джерел формування фінансових потоків, %	-0,60	13,99	-1,76	-18,34	-3,89

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту <http://www.ukrstat.gov.ua>

тості та показники рентабельності формування загального обсягу фінансових потоків та рентабельності власних джерел формування фінансових потоків.

Отже, структура джерел формування фінансових потоків на підприємствах агропродовольчої сфери є розбалансованою з точки зору обсягів формування, характеризується критичним рівнем ризику та втратами в процесі руху вартості фінансових потоків, що потребує додаткової оцінки ефективності руху фінансових потоків (табл. 3).

Аналіз показників ефективності руху фінансових потоків свідчить про критичний рівень можливості генерувати необхідний прибуток а процесі кругообороту фінансових потоків, коефіцієнт рентабельності формування фінансових потоків є від'ємним і 2013 році складає – 0,58%, коефіцієнт рентабельності власних джерел формування фінансових потоків – 3,89% за низької швидкості руху фінансових потоків: період обороту фінансових потоків за 2009-2013 рр. збільшився на 104,17 днів і складає в 2013 році 347,79 днів, період обороту власних джерел формування фінансових потоків уповільнився на 3,12 днів, а залучених джерел – 101,05 днів, тобто підприємства не розраховуються за своїми зобов'язаннями та неефективно використовують позичені та залучені фінансові ресурси, збільшується також період обороту позичених джерел майже на 36 днів.

Уявлення про синхронізацію фінансових потоків у часі та за обсягами, яка характеризує платоспроможність та фінансову стійкість підприємств надає система показників потенціалу внутрішніх та зовнішніх джерел формування фінансових потоків, потужності власних джерел формування фінансових потоків, короткострокових та довгострокових позичених джерел формування фінансових потоків на умовах банківського кредиту, довгострокової фінансової незалежності, що є співвідношенням окремих елементів джерел формування фінансових потоків підприємств за певні проміжки часу та допомагає отримати загальну картину замість традиційних показників, що аналізують фінансові потоки за окремими видами діяльності (операційною, інвестиційною та фінансовою)

Потенціал формування фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел характеризується питомою вагою власних джерел формування фінансових потоків в загальному обсягу фінансових ресурсів, та свідчить про його низький рівень на підприємствах за 2009-2013 рр., який використовується лише на 11%.

Обсяг залучених джерел для формування фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери в розрахунку на одиницю власних джерел характеризує коефіцієнт їх співвідношення, що дорівнює в 2013 р 0,75 та виражає високий рівень залежності від зовнішніх джерел. Потенціал зовнішніх джерел формування фінансових потоків характеризується питомою вагою залучених джерел формування фінансових потоків в загальному обсязі фінансових ресурсів, збільшується з кожним роком та досягає в 2013 році 75%.

Коефіцієнт короткострокових позичених джерел формування фінансових потоків характеризує частку поточних зобов'язань підприємств на умовах короткострокового банківського кредиту в джерелах їх формування і за аналізований період дорівнює від 3,0% до 8,0%. Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності показує незалежність процесу формування фінансових потоків молокопереробних підприємств від короткострокових залучених джерел і дорівнює в середньому 0,66.

Негативного значення набуває коефіцієнт потужності власних джерел фінансових потоків, що показує яка частина фінансових потоків спрямована до високоліквідної та швидко обертаємої частини активів підприємств, його значення сягає від -0,56 до – 1,93 та свідчить про неякісність сформованих фінансових потоків.

Висновки. Отже, фінансові потоки десинхронізовані у часі та за обсягами джерел їх формування, мають низький рівень якості, незалежності, не забезпечують фінансову стійкість та платоспроможність підприємств агропродовольчої сфери та генерують критичний рівень

Таблиця 4

Оцінка синхронізації фінансових потоків підприємств агропродовольчої сфери України

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Потенціал внутрішніх джерел формування фінансових потоків	0,26	0,20	0,25	0,18	0,11
Потенціал зовнішніх джерел формування фінансових потоків	0,11	0,15	0,14	0,35	0,75
Коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел	0,35	0,25	0,33	0,23	0,12
Коефіцієнт короткострокових позичених джерел формування фінансових потоків на умовах банківського кредиту	0,03	0,03	0,04	0,06	0,08
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	0,64	0,64	0,58	0,61	0,66
Коефіцієнт потужності власних джерел фінансових потоків	-0,56	-0,71	-0,36	-0,76	-1,93

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту <http://www.ukrstat.gov.ua>

ризиків їх використання. Структурні та якісні зміни джерел формування фінансових потоків потребують подальших методологічних та аналітичних досліджень у напрямку ефективності розміщення в активах підприємства та підходів до їх управління.

Так, використовуючи статичний метод, рух фінансових ресурсів та їх зміну можна прослідкувати поетапно, а ефективність руху фінансових потоків на кожній стадії трансформації фінансових ресурсів можна оцінити за допомогою структурного аналізу їх розміщення в активах підприємств агропродовольчої сфери структури джерел їх формування.

Проведені дослідження свідчать про низький рівень ефективності управління фінансовими ресурсами, що генерує катастрофічні ризики спрямування фінансових потоків в активи підприємств, від'ємну рентабельність власних джерел формування фінансових потоків.

Результати порівняння загальноєкономічних величин показників фінансового стану і пропорцій балансу із характерними для національних переробних підприємств галузі значеннями, свідчать про їх суттєву різницю, що обумовлено невідповідністю балансової вартості необоротних активів і статутних капіталів їх ринкової вартості; значним обсягом внутрішнього кредитування, який визначає дебіторську і кредиторську заборгованість у розмірах, не потрібних для нормального функціонування підприємств; дефіцитом власних оборотних коштів; низькими можливостями підприємств із залучення довгострокових кредитів; штучним заниженням прибутку. Оскільки обґрунтовані рішення з управління вартістю підприємств неможливо приймати без наявності достовірної інформації про реальну вартість активів і їх джерел утворення, необхідний постійний моніторинг їх вартості з метою орієнтації на визначені раціональні значення індикаторів показників і пропорцій капіталу підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шабатура Т.С. Формування фінансової складової економічної безпеки підприємницької діяльності машинобудівних підприємств / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Інноваційна економіка. – № 4. – 2013. – С. 319-324.
2. Шабатура Т.С. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Облік і фінанси. – №1. – 2013. – С. 99-105.
3. Крюкова І.О. Фінансове забезпечення розвитку молокопереробних підприємств / І.О. Крюкова // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 [35]. – С. 93-96.
4. Крюкова І.О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку підприємства АПК. – Соціально-економічний розвиток України в умовах трансформаційних змін: виклики, тенденції, перспективи. [Колективна монографія]. / І.О. Крюкова, Полтава. : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2013. – С. 43-52.
5. Кужель В.В. Методологические основы формирования стратегий повышения конкурентоспособности предприятия / В.В. Кужель // Стратегическое планирование развития городов и регионов. IV Международная научно-практическая конференция. Сборник научных трудов. – 2014. – Ч.1. – С. 48-53.
6. Кужель В.В. Управление стоимостью бизнеса с точки зрения социальной ответственности субъектов аграрного рынка Украины / В.В. Кужель, Т.С. Шабатура // Актуальные проблемы экономики и менеджмента. Научный журнал. – 2014. – № 3(3). – С. 127-132.
7. Кужель В.В. Методи діагностики в системі регулювання економічного розвитку підприємств аграрного виробництва / В.В. Кужель, Я.В. Солтик // Агросвіт. – К., 2013. – №14 – С. 43-47.
8. Митяй О.В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / О.В. Митяй, О.А. Хлестун // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: "Економічні науки". – Вип. 9-1. – Ч.1. – 2014. – С. 57-60.
9. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2013. – № 3 (14). – С. 55-59.
10. Язлюк Б.О. Формування і управління інвестиційними ресурсами на підприємстві (фірмі) / Б.О.Язлюк// Збірник матеріалів Восьмої наукової конференції Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя. 11–12 травня 2010р. Секція 13 Економіка та менеджмент. – Тернопіль: ТДТУ, 2010. – С. 225.
11. Язлюк Б.О. Кредитування економіки через програму довгострокового кредитування інноваційно-інвестиційних проектів та захист прав кредиторів / Б.О.Язлюк// Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції „Наука: теорія та практика – 2006”. 21–31 серпня 2006 року. Том 4. – Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 6–8.
12. Хома І.Б. Економічний аналіз в аспекті виявлення недоліків господарсько-фінансової діяльності підприємств // Тези доповідей III Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених „Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу” (Донецький національний університет, 18-20 квітня 2006 р.). – Донецьк. – Вид-во ДНУ. – 2006. – С. 110-111.
13. Хома І.Б., Турко В.В. Економіко-математичні методи аналізу діяльності підприємств: Навч.- метод. посібник. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 328 с.
14. Хома І.Б., Андрушко Н.І., Слюсарчик К.М. Фінансовий аналіз. Навч. – метод. Посібник. - Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2009. – 365 с.
15. Гнат'єва Т.М. Системна оцінка діяльності за допомогою показників в управлінні вартістю підприємства / Т.М. Гнат'єва // Економічний форум. – Луцьк. – № 4. – 2014. – С. 133-141.
16. Іртіщева І.О. Фінансово-кредитне забезпечення аграрного сектору: питання теорії та практики / І.О. Іртіщева, М.І. Стегней // Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2009. – 152 с.
17. Іртіщева І.О. Стратегія розвитку фінансово-кредитного забезпечення агропродовольчої сфери України / І.О. Іртіщева, І.С. Крамаренко // Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2012. – 172 с.